

Handläggare
Agneta Nylöf
Telefon: 08-508 25 415

Till
Socialnämnden
2021-04-27

Barnets bästa när vård enligt LVU upphör

Svar på remiss från kommunstyrelsen KS 2021/364

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar till kommunstyrelsen avseende remiss av författningsförslag i promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör
2. Beslutet justeras omedelbart

Fredrik Jurdell
Socialdirektör

Veronica Wolgast Carstorp
Avdelningschef

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har översänt remiss av författningsförslag i promemorian Barns bästa när vård enligt LVU upphör till socialnämnden för yttrande. I förslaget föreslås ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och socialtjänstlagen (2001:453), SoL genom att principen om barnets bästa stärks i samband med bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra, genom att socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken tidigareläggs, genom att socialnämnden ska följa upp barns situation efter det att vård enligt LVU har upphört samt genom att socialnämnden får befogenhet att besluta om drogtester för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU.

Förvaltningen instämmer i stort med promemorians förslag men är tveksam till promemorians uppfattning att socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken ska tidigareläggas för alla placerade barn, oavsett hur gammalt barnet var när hen placerades i sitt familjehem. Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen

Bakgrund

Kommunstyrelsen har begärt att socialnämnden ska yttra sig över remiss av Författningsförslag i promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör. Yttrande ska också inhämtas från Stadsledningskontoret, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd och Östermalms stadsdelsnämnd.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor. Ärendet har behandlats i förvaltningsgrupp den 21 april 2021. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 22 april 2021.

Ärendet

I promemorian föreslås ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Ändringarna som föreslås gälla är följande.

- Principen om barnets bästa stärks i samband med bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra.
- Socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken tidigareläggs.
- Socialnämnden ska följa upp barns situation efter det att vård enligt LVU har upphört.
- Socialnämnden får befogenhet att besluta om drogtestar för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 mars 2022.

När vård med stöd av LVU inte längre behövs ska socialnämnden enligt 21 § LVU besluta att vården ska upphöra. I syfte att ytterligare stärka tryggheten, säkerheten och stabiliteten för barn och tillvarata barnets bästa föreslås i promemorian att en bestämmelse införs i 21 § LVU som innebär att socialnämnden inte får besluta att vård ska upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Flera utredningar har tidigare lagt fram förslag om att barnets bästa ska vägas in vid bedömning av om vården enligt LVU ska upphöra. Förslagen har dock inte lett till lagstiftning. Remissinstanser har varit tveksamma till att göra ett så

oprecist rekvisit som barnets bästa som helt avgörande för om något så ingripande som vård enligt LVU ska upphöra. Man anser vidare att rekvisitet barnets bästa vid bedömning av om tvångsvård ska upphöra strider mot själva grunden för LVU som inte bör komma på fråga ifall förutsättningarna för tvångsvård inte längre är uppfyllda. Remissinstanser i tidigare utredningar anser istället att det förhållandet att ett barn som omhändertagits känner oro inför att lämna familjehemmet och eventuellt kan ta skada av en förflyttning i stället beaktas vid en prövning av frågan om flyttningsförbud. Vidare har socialnämnden möjlighet att hos tingsrätten ansöka om överflyttning av vårdnaden från föräldrar till familjehemsföräldrar om man anser att det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Slutligen framhåller remissinstanserna att när vård enligt LVU har upphört har även socialnämnden i brådskande situationer möjlighet att besluta om ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU och därefter om vård enligt LVU om nya omständigheter tillkommer. Socialnämnden får också, enligt 11 kap. 4 b § SoL, besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller hem för vård eller boende har upphört i vissa situationer. Således anser remissinstanserna att socialnämnden redan i dag har flera olika verktyg som kan användas för att tillgodose barnets behov i samband med övervägande om upphörande av vård enligt LVU.

För närvarande gäller att när barnet bott i samma familjehem i tre år ska socialnämnden i enlighet med 6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. Om det inte finns skäl för att påbörja en vårdsutredning vid första övervägandet ska förnyade överväganden göras årligen därefter. Det finns inga legala hinder för att göra det innan treårsgränsen och inte heller för att göra övervägandena oftare än en gång per år. I promemorian föreslås nu att socialnämnden senast när ett barn varit placerad i samma familjehem i två år särskilt ska överväga om det finns skäl för att ansöka om vårdnadsöverflyttning till familjehemmet.

I promemorian föreslås en skyldighet för socialnämnden att följa upp situationen för den som är under 18 år efter att vård enligt LVU har upphört. Uppföljningsskyldigheten föreslås gälla i sex månader från beslut om avslutad vård, oavsett samtycke från vårdnadshavaren och den unge, om hen har fyllt 15 år. Idag finns en möjlighet för socialnämnden att följa upp ett barns situation enligt 11 kap. 4 b § SoL efter det att en placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende har upphört trots att samtycke till detta saknas från vårdnadshavare eller den unge, om hen har fyllt 15 år.

För att socialnämnden ska få göra en sådan uppföljning krävs att barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till åtgärd saknas och den uppföljande kontakten ska avslutas senast två månader efter att placeringen upphörde. Bestämmelsen gäller för placeringar enligt både SoL och LVU. Socialnämnden får således göra en sådan uppföljning om det finns en berättigad oro för barnets situation och uppföljningen ska inte tillämpas annat än när det finns starka skäl för det. Nämnden är emellertid i dagsläget inte skyldig att göra en uppföljning.

Slutligen föreslår utredningen att socialnämnden får befogenhet att besluta om drogtester för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU. Det finns i dag inte någon reglering i LVU eller i någon annan lagstiftning inom socialtjänstens område som möjliggör beslut som innebär att vårdnadshavare eller förälder ska lämna drogtest.

Jämställdhetsanalys

Förslaget bedöms inte ha några konsekvenser för jämställdheten mellan flickor och pojkar eller kvinnor och män.

Barnkonsekvensanalys

Sverige har genom barnkonventionen åtagit sig att säkerställa alla barns rättigheter enligt konventionen. Barnets bästa ska vara vägledande i alla frågor som rör barnet och även vid eventuella inbördes konflikter mellan de olika rättigheterna i konventionen eller i andra avtal gällande mänskliga rättigheter.

Själva bakgrunden till uppdraget var att utreda hur barnets bästa kan stärkas när vård enligt LVU ska upphöra. Det författningsförslag som gäller socialnämndens skyldighet att följa upp barns situation efter det att vård enligt LVU har upphört och det som gäller socialnämndens befogenhet att besluta om drogtester för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU bedöms bidra till att säkerställa barnets behov av trygghet och stabilitet och ytterligare stärka principen om barnets bästa.

Det är värt att notera utredningen inte har valt att föreslå att vård enligt LVU inte ska upphöra om det strider mot barnets bästa. Anledningen till att man inte föreslagit detta är att man anser att rekvisitet barnets bästa är för oprecist, att förslaget är för rättsosäkert för barnet, föräldrarna och familjehemsföräldrarna samt att LVU inte kan komma på fråga om inte förutsättningarna för tvångsvård är uppfyllda.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen instämmer i stort med promemorians förslag till lagändringar och särskilt avseende följande.

Promemorian föreslår en skyldighet för socialnämnden att överväga flyttningsförbud vid övervägande eller prövning av upphörande av vård enligt LVU. Förvaltningen tillstyrker förslaget.

Promemorian föreslår en skyldighet för socialnämnden att följa upp situationen för den som är under 18 år efter att vård enligt LVU har upphört. Förvaltningen ställer sig positiv till att bestämmelsen gäller för alla barn och unga efter avslutad placering enligt LVU oavsett om det finns anledning till oro över barnets eller den unges situation i hemmet eller förhållanden i övrigt. Förvaltningen ställer sig även positiv till att tiden för uppföljning utökas från två månader till sex månader då det ökar socialtjänstens möjligheter att säkerställa att en positiv förändring i barnets hemsituation är hållbar över tid. Det är emellertid viktigt att ha i åtanke att den här uppföljningen kan vara tidskrävande och att det är rätt komplicerat att som handläggare finnas kvar och följa upp ett barn mot vårdnadshavarens vilja. Bedömningen är att det behövs ett tydligt utrymme i verksamheten att göra detta med kvalitet och meningsfullt innehåll för att det ska komma barnet till del på ett sätt som gör positiv skillnad.

Promemorian föreslår att socialnämnden får befogenhet att besluta om drogtestar för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU. Sådan lagstiftning saknas helt inom socialtjänstens område idag. Förvaltningen tillstyrker förslaget.

Promemorian föreslår att tidigarelägga socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden från föräldrar till familjehemsföräldrar enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken från när barnet har varit placerad i samma familjehem i tre år till när barnet varit placerad i samma familjehem i två år. Majoriteten av de barn som blir kvar i vården under lång tid är barn som placerats i tidig eller mycket tidig ålder. De allra flesta av de barn som växer upp i samhällsvård har placerats första gången när de var mellan noll och tre år. Förvaltningen delar uppfattningen att det är angeläget att dessa barns situation uppmärksammas och att deras uppväxt så långt det är möjligt tryggas. Emellertid är förvaltningen tveksam till att detta kan tryggas genom att korta tidsgränsen för övervägande av vårdnaden för alla familjehemsplacerade barn, oavsett ålder vid placeringstillfället, till två år. För yngre barn som placeras i tidig eller mycket tidig ålder instämmer förvaltningen i att en tvåårsgräns

kan vara lämplig, men för äldre barn och tonåringar kan den nuvarande treårsgränsen fortsatt fungera.

En vårdnadsöverflyttning är ett ingripande och avgörande beslut i ett barns liv, liksom i barnets föräldrars och familjehemsföräldrars liv. Enligt Socialstyrelsen finns det idag ingen omfattande undersökning eller forskning om hur en vårdnadsöverflyttning påverkar familjehemsplacerade barn och barnens familjehem eller om en vårdnadsöverflyttning stärker skyddet för barnet¹. En senare studie rörande vårdnadsöverflyttningar utförd av forskare vid Göteborgs universitet under perioden 2015 – 2016 visar att för barn som varit placerade under en längre sammanhållen tid, där barnet har knutit an till familjehemmet och både barnet och familjehemsföräldrarna vill att familjehemsföräldrarna ska bli vårdnadshavare, finns det goda förutsättningar för ökad stabilitet genom vårdnadsöverflyttning. Studien kunde dock inte dra slutsatsen att en vårdnadsöverflyttning i sig skapar bättre stabilitet och kontinuitet för barnet.

Anknytning sker automatiskt för små barn medan det för lite äldre barn kan ta längre tid. Erfarenheter visar att många av de lite äldre barnen som placeras i familjehem har anknytningssvårigheter och det kan då ta lång tid innan barnet har knutit an till familjehemsföräldrarna och rotat sig i hemmet. Vidare behöver socialnämnden lära känna familjehemmet väl över tid för att få en uppfattning om hur familjen fungerar när olika utmaningar och problem uppstår, hur de kan hantera umgänget med barnets biologiska föräldrar och utifrån det kunna göra samlad analys och bedömning av familjehemmets lämplighet som vårdnadshavare. Mot bakgrund av detta är den tidsgräns som finns nu för när socialnämnden är skyldig att överväga överflyttning av vårdnaden tillräcklig. Redan idag kan socialnämnden göra bedömningen att det för ett enskilt barn är lämpligt att överväga vårdnadsöverflyttning tidigare än efter tre år. Ett alternativ kan vara att utreda förutsättningarna för differentierade tidsgränser med en tidigare tidsgräns för barn som placeras första gången när de är mellan noll och tre år, och den nuvarande för övriga barn som placeras i familjehem.

Bilagor

Författningsförslag i promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör.

¹ Vårdnadsöverflyttningar för barn placerade i familjehem. Uppföljning av lagändring enligt proposition 2002/03:53. Stärkt skydd för barn i utsatta situationer, Socialstyrelsen 2006.